Chytrulky
ANGLICKÁ MONTESSORI DĚTSKÁ SKUPINA

CHYTRULKY METODIKA

Naše pojetí Montessori pedagogiky

Průvodce pro rodiče · Dětské skupiny Chytrulky

01 Naše vize
02 Kdo byla Maria Montessori
03 Svoboda a hranice
04 Samostatnost
05 Schopnosti dítěte
06 Senzitivní období
07 Jak s dětmi pracujeme
08 Ukázka pomůcky
09 Třístupňová lekce
10 Pracovní cyklus dítěte
11 O co usilujeme
12 Pravidla pro průvodce
13 Pravidla ve třídě
14 Prostředí třídy
15 Odpovědi pro rodiče

NAŠE VIZE

Tvoříme Školičku, jež svým prostředím děti okouzlí, zklidní a podpoří je v rozvoji jejich talentů.

01 Naše vize

01
Průvodci v objevování

V naší Školičce jsme dětem průvodci v objevování a učení. Respektujeme jejich osobní tempo a dáváme jim prostor pro pokus a omyl. Vytváříme harmonické prostředí snahou o vzájemnou spolupráci mezi námi, dětmi i rodiči.

02
Řád a odvaha zkoušet

Jednáme s dětmi jako s plnohodnotnými bytostmi, učíme je pravidlům a řádu. Nechováme je udělat chybu, aby se z ní mohly poučit a nalézt lepší řešení. Učíme je nebát se, zkoušet a být nadšené z objevování.

03
Připravené prostředí

V našem prostředí se snažíme mít to nejlepší a nejkrásnější a zároveň snadné pro uchopení a pochopení.

04
Důvěra

Věříme v děti a poskytnutou důvěrou je učíme věřit v sebe sama a ve své pocity, věřit ostatním a s důvěrou se na ostatní obrátit.

05
Pomoc a respekt

Učíme sebe, rodiče i děti umět požádat o pomoc, pomoc přijmout a s láskou a nezištností pomoc nabídnout. Učíme se respektovat jeden druhého a poznat hranice své i hranice ostatních.

06
Součást světa

Objevováním krás v běžném životě a radostí z věcí a lidí, jež nás v životě obklopují, dáváme dětem pocit, že jsou nedílnou součástí našeho prostředí a okolí, přírody i života na Zemi a že jsou svobodné a za svůj život plně zodpovědné.

02 Kdo byla Maria Montessori

Houževnatá, odvážná a neúnavná bojovnice za práva dětí, láskyplná pozorovatelka dětí a velice duchovní žena.

S dětmi postiženými nebo sociálně znevýhodněnými dosahovala neuvěřitelných pokroků. Věnovala se i dětem z privilegovaných rodin, u nichž se naopak snažila, aby mohly být samy sebou.

Byla velice všestranná – vystudovala medicínu, pedagogiku a základy techniky, studovala psychologii, filozofii a antropologii. Jako první začala používat materiál pro smyslovou výchovu a pomůcky pro čtení a počítání.

Principy samovzdělávání položila už v roce 1909, kdy vydala svou první knihu „Metoda vědecké pedagogiky“. Její práce vyvolala reformu pedagogiky založenou na pozorování dětí při práci. Kvůli neshodám s Mussoliniho režimem byla nucena opustit Itálii; po svém působení v Indii byla třikrát nominována na Nobelovu cenu míru. Výchova k míru prostupuje celým jejím učením.

> *„Má-li vzniknout nový druh učitele, musí se namísto mluvení naučit mlčet, namísto učení pozorovat a místo povýšenosti být pokorný.“*
>
> **Maria Montessori, Vědecká pedagogika**

03 Svoboda a hranice

Pojem svobody je v myšlení Marie Montessori zásadní. Byla přesvědčená, že každé dítě má v sobě svůj vývojový plán, který se může uskutečnit jen tehdy, když se dítě vyvíjí svobodně, na základě své intuice. Taková svobodná volba je možná pouze v odpovídajícím prostředí.

Nejde o naprostou svobodu bez hranic, ale o svobodu, která se v každém postupně utváří – v rámci nezbytných hranic, které jsou vhodné pro všechny, ale pevně dané. Pravidla jsou jasně vyslovena a nemění se. Pro správný vývoj je potřeba připravené prostředí a plán, jehož cílem je samostatnost dítěte.

> *„Nabídnout svobodu bez hranic by bylo horší než svoboda žádná. Dítě, které si může dělat, co chce, není svobodné, ale ponechané samo sobě.“*
>
> **Maria Montessori**

04 Samostatnost

Aby bylo dítě samostatné a nezávislé, potřebuje být na počátku „napojené“ na jednu nebo více průvodkyň. Musí vzniknout pouto a pocit bezpečí – dítě ví, že se na průvodkyni může spolehnout a vždy s ní může počítat. Tato jistota mu dává sílu být samostatné. Jde o křehkou rovnováhu mezi samotou a závislostí.

Proto Maria Montessori tolik vyzdvihovala samostatnou volbu činnosti: vede k vnitřní disciplíně a ta k vnitřní svobodě. Taková svoboda, vymezená pravidly, se může zdát obrovská ve srovnání se svobodou dětí v některých tradičních školách.

Nepřála si používat slovo učitel, ale průvodce nebo vychovatel – vzdělávání pro ni nebylo „vkládání a ukládání“, ale doprovázení na osobní cestě. Nechceme dítě tvarovat, chceme mu pomoci se vyvíjet. Její pedagogika podporuje osobní růst a výchovu k míru.

05 Schopnosti dítěte

Montessori přístup je ověřený více než sto lety praxe ve školách i předškolních zařízeních po celém světě. Dítě se učí metodou pokus–omyl. Umí řešit konflikty a má úžasnou schopnost vrátit se i po velké hádce do běžného života.

Děti v jeslích a mateřských školách se ještě nedokážou dlouho soustředit na výklad. Jsou však schopné věnovat velmi dlouhou dobu činnosti, kterou si samy vybraly a která vychází z jejich potřeby objevovat. Dítě činnost opakuje tolikrát, dokud ji úplně nezvládne – a to vše s radostí.

Dítě spokojené se svou činností je klidné a tiché. Podle našeho názoru je cílem vzdělávání právě spokojenost dítěte s vlastním objevem: mít rádo učení, umět hledat a umět najít. K tomu patří sebekázeň a soustředění na práci, kterou si samo vybralo a chce ji dokončit – bez soupeření, ve spolupráci. Během prvních let si dítě utváří povahové rysy, i když si to neuvědomuje; proto je v tomto období důležité pomáhat mu i se socializací.

06 Senzitivní období

Dítě nasává prostředí, ve kterém žije, prostřednictvím hlubokých instinktů – ty „vyzařují z nitra dítěte a posvítí si na to, co zrovna potřebuje“. Spontánně si vybírá, čemu se bude věnovat.

Jde o životně důležité volání. Pokud ho dítě nemůže následovat, může to vyvolat návaly vzteku a smutku – a to vysvětluje většinu běžných „vrtochů“. Dítě, které ještě neumí mluvit, si třeba zadupe. Činnost, která se nám zdá jako drobnost, může mít pro dítě obrovský význam.

Proto zásadně nevyrušujeme a nebráníme dokončení činnosti. Zastavili bychom tím životní sílu dítěte a přerušili opravdovou duševní práci. Motivace zadaným úkolem nikdy není tak silná jako práce, ke které dítě volá jeho vlastní vývoj.

07 Jak s dětmi pracujeme

Děti fascinuje svět dospělých. Nechtějí si na něj hrát „jakoby“ – chtějí dělat věci doopravdy. Maria Montessori si této touhy všimla při každodenních činnostech v Domě dětí, který založila, například při mytí rukou. I zde bylo zásadní pozorování dětí.

Praktický život

Aktivity praktického života děti lákají a představujeme je jako první. Děti mají k dispozici opravdové předměty a zpřesňují hrubou motoriku (chůze, ovládání těla, rovnováha) i jemnou motoriku (koordinace oko–ruka). Začínáme jednoduše – nést košík, tácek, zasunout židli. Následuje skládání, stříhání a složitější činnosti jako praní prádla, mytí stolu nebo péče o rostliny, které zvládají děti kolem 4–5 let.

Smyslové pomůcky

Slouží ke zjemnění smyslů a vnímání jemných rozdílů. Dítě se učí uspořádat vjemy: pozoruje, srovnává, třídí, posuzuje a pojmenovává. Smyslové pomůcky podporují rozvoj intelektu a jsou odrazovým můstkem k matematice a jazyku, které vyžadují větší míru abstrakce.

Matematika

Pomůcky rozvíjejí to, čemu Maria Montessori říkala „matematická mysl“ – schopnost analýzy, syntézy a abstrakce. Matematiku s dětmi prožíváme každý den: počítáme, sčítáme a odčítáme, cokoli se namane.

Jazyk

Na dítě mluvíme přirozeně a díváme se mu do očí. Senzitivní období pro jazyk začíná ještě před narozením, jazyková exploze nastává kolem druhého roku. Nejdřív se učíme hlásky, pak hmatová (smirková) písmena – sluchem, hmatem a zrakem současně. Pro čtení a psaní je důležitá sebedůvěra a soustředění. Píšeme krátké vzkazy a jednoduché svázané knížky.

Kosmická výchova

Pomůcky, díky nimž si děti uvědomují svůj vztah k prostředí. Jsou citlivé k ekologii, zkoumají základy biologie, chemie, fyziky i zeměpisu. Postupně přecházíme od pozorování ke třídění.

Hudba a výtvarné činnosti

Hudebně se vyjadřujeme spontánně i při ranních a odpoledních elipsách, procvičujeme sluch a hlas. Děti nejraději hrají na sadu zvonků – tvoří stupnici nebo melodii podle jednoduchých symbolů v notové osnově. Výtvarné potřeby mají volně k dispozici; s některými technikami je seznamují průvodkyně.

08 Ukázka pomůcky

Každou ukázku bereme jako dárek, který dáváme dítěti pro jeho další rozvoj. Postupujeme takto:

1. Věnujeme plnou pozornost dítěti a pomůcce.
2. Aktivitu nabízíme, nikdy ji nevnucujeme.
3. Pomůcku vezmeme z jejího místa na polici.
4. Společně s dítětem vybereme místo, kde chce pracovat.
5. Průvodkyně sedí po pravé straně dítěte, je-li pravák, a naopak.
6. Ukázka probíhá pomalými a rozvážnými pohyby, mezi jednotlivými fázemi děláme pauzy.
7. Nabídneme dítěti, aby pokračovalo samo, a dáme mu čas na manipulaci.
8. Pokud je to možné, nepřerušujeme, nepovzbuzujeme a nezasahujeme. Celou dobu jsme s dítětem.
9. Doprovodíme dítě, když pomůcku vrací na místo – úklid je nedílnou součástí práce.
10. Řekneme dítěti, že může aktivitu opakovat, kdykoli bude chtít.

09 Třístupňová lekce

Třístupňová lekce je důležitá při osvojování jazyka – pomáhá dítěti přiřadit ke vjemům pojmy.

1. STUPEŇ

Pojmenování

Průvodkyně pojmenuje vjem a dítě opakuje.
„Modrá.“

2. STUPEŇ

Poznání

Dítě ukáže, co bylo pojmenováno. Když se splete, pokračujeme, aby mohlo chybu samo napravit.
„Ukážeš mi modrou?“

3. STUPEŇ

Vybavení

Dítě samo řekne, co se naučilo.
„Jakou ukazuji barvu?“ – „Modrou.“

- Pojmenováváme vjem, ne předmět – neříkáme „modrá destička“, ale „modrá“.

- Vztahové pojmy (malý – velký) ukazujeme vždy ve vztahu k něčemu jinému.
- Představujeme nejvýše 2–3 pojmy najednou.

„Normalizovaná“ třída je taková, kde je už méně ukázek a více pozorování, soustředění a samostatné práce dětí. Časové úseky věnované práci musí být co nejdelší.

10 Pracovní cyklus dítěte

Maria Montessori vypozorovala, že děti pracují v přibližně tříhodinových pracovních cyklech:

Začátek	„Falešná únava“	Hluboká práce
Cyklus začíná relativně malým, jednoduchým úkolem.	Nastává prodleva, kdy se zdá, že je dítě unavené nebo bloumá.	Po chvíli si dítě samo vybere pomůcku a ponoří se do dlouhé, soustředěné práce.

Pozor: pokud průvodkyně zasáhne do „falešné únavy“, může dítěti narušit pracovní cyklus i soustředění a dítě už pracovat nebude. Přestávky mezi dvěma aktivitami tolerujeme a nenarušujeme je vnějšími podněty. Pokud dítě bloumá a nic ho nezaujalo, může průvodkyně nabídnout ukázku. Naším úkolem je zařídit, aby dítě chtělo s pomůckou pracovat.

11 O co usilujeme

Přátelská a shovívavá metoda, která nechává dětem úplnou volnost? Filozofie malého vládce? Vůbec ne.

Je to způsob myšlení, který považuje dítě za nejdůležitější článek výchovy a vzdělávání a nahlíží na něj s největším možným respektem k celistvosti jeho osobnosti. Montessori třída není místo, kde si každý dělá, co chce. Je to pečlivě zorganizované prostředí, kde vládne disciplína – což vždy překvapí každého, kdo se přijde podívat.

Vědomě opouštíme tradiční mocenský vztah učitele a žáka a vytváříme s dětmi vztah, který není založený na dominanci. V naší společnosti to není běžné. Přístup, který v Chytrulkách nabízíme, je náročný – vyžaduje skutečnou „proměnu“ průvodkyň. Teprve když dítě nemusí být neustále ve střehu a cítí se bezpečně, přichází svoboda.

Kvalita vztahu s dítětem je naprosto zásadní. S každým novým dítětem se musíme dál vyvíjet, prostředí neustále přizpůsobujeme aktuálním potřebám dětí a děti neustále pozorujeme, abychom jejich potřeby poznali.

12 Pravidla pro průvodce

Spolupráce s rodiči je naprosto zásadní. V Montessori přístupu je nejdůležitější pohled, kterým se na děti díváme – pohled plný lásky a respektu.

- Nechceme, aby dítě používalo pomůcku bez chyb. Trpělivě ho necháme hledat cestu, i když je kolem voda nebo rozsypané korálky. Odoláme touze „napravovat“ a držíme se stranou.

- Snažíme se nechválit. Dítě by si mohlo zvyknout pracovat pro pochvalu a mlčení by si vykládalo jako tichou výčitku. Místo toho podporujeme jeho vlastní radost z úspěchu a vnitřní motivaci.
- Chceme-li, aby dítě mluvilo tiše, skloníme se k němu a tiše mu to řekneme.
- Je-li ve třídě hluk, může to znamenat, že děti nemají zájem. Upravíme prostředí, aby budilo větší zájem.
- Respektujeme tempo každého dítěte. Rychlost není cíl – některé děti se zdají pomalé jen proto, že činnost opakují, dokud ji nezvládnou.
- S dětmi pracujeme hlavně přes hmat a manipulaci s předměty.

13 Pravidla ve třídě

Pravidla jsou stálá. Každá svoboda má svůj rámec – díky tomu se děti učí ovládat svůj pohyb i soustředění. Disciplína vychází zevnitř.

Svoboda činnosti Dítě si může vybrat jakoukoli pomůcku a věnovat se jí, jak dlouho chce, pokud s ní zachází s respektem.	• Pomůcka musí být dítěti nejdřív představena (ukázat ji může i jiné dítě). • Po skončení práce dítě pomůcku uklidí na její místo. • Dítě nikdy nezačne pracovat s pomůckou, která není na svém místě – jiné dítě s ní možná jen na chvíli přestalo pracovat.
Svoboda komunikace Děti spolu mohou volně mluvit.	• Mluvíme tichým hlasem, abychom nerušili ostatní. • Nerušíme soustředěné dítě ani průvodkyni, která právě dělá ukázku. • Chce-li dítě mluvit s průvodkyní, jemně jí položí ruku na rameno; průvodkyně se k němu obrátí, jakmile to bude možné.
Svoboda pohybu Dítě se po prostoru pohybuje volně.	• Nevstupujeme na pracovní koberečky ostatních. • Židle přenášíme nehlučně – každé dítě si to vyzkoušelo s průvodkyní. • Pohyby jsou kontrolované a tiché, dveře zavíráme tiše, pomůcky pokládáme opatrně.

14 Prostředí třídy

Třída je živý a radostný, příjemný a poklidný prostor, který láká k činnosti. Pomůcky jsou na policích seřazené od jednodušších ke složitějším – ve stejném pořadí probíhají i ukázky. Dítě tak samo najde, co potřebuje, a vidí, co už zvládlo a co ho ještě čeká.

Estetika je v Montessori prostředí klíčová. Třída je dobře prosvětlená a každý koutek je promyšlený. Je to stabilní, a přitom živý svět – změny jsou drobné: nový stůl, nová pomůcka, kytice, miska s ovocem.

15 Odpovědi pro rodiče

Co znamená vzdělávání na míru?

Cílem Montessori pedagogiky je rozvoj, proto nabízí vzdělávání přizpůsobené tempu dítěte. Některé děti chodí v deseti měsících, jiné udělají první kroky v osmnácti. Nakonec chodí všechny a na tom, kdy udělaly první krok, nezáleží. Pro nás je zásadní, aby dítě každou takovou zkušenost prožilo ve správný čas pro něj a získalo dovednost s důvěrou. Umožňujeme mu, aby to „dokázalo samo“ za laskavého dohledu dospělého.

Jak děti zvládnou přechod do další školy?

Záleží na povaze dítěte. Vybavujeme ale děti dovednostmi, které budou potřebovat celý život: umět se rozhodnout, domluvit se, hledat souvislosti, být aktivní a pracovat v týmu. Dětem, které od nás odešly, se daří velmi dobře – rodiče často zmiňují jejich výbornou připravenost v matematice a přírodních vědách.

Jak se dítě z Montessori prostředí vyrovná s nerespektujícím přístupem jiných lidí?

Děti, které společně s vámi vychováváme respektujícím způsobem a vedeme je k poznání sebe sama i toho, jak funguje společnost a svět, mnohem pravděpodobněji vyrostou v emočně stabilní dospělé. Nemají potřebu dokazovat si svou hodnotu tím, že jsou lepší než druzí nebo mají hodnotnější věci. Učíme je měnit to, co ovlivnit mohou, a příliš se netrápit tím, co změnit nedokážou.

Jaký máte přístup k citlivým dětem?

Citlivým dětem vytváříme podmínky, aby se u nás cítily dobře. Zároveň potřebují trénovat odolnost, a proto i na ně klademe nároky – přiměřené a postupně stupňované podle jejich možností.

Jak dětem dáváte zpětnou vazbu?

Za všech okolností zachováváme důstojnost dětí. Netrestáme je a nepoužíváme odměny ani chválu k manipulaci. Dáváme jim věcnou zpětnou vazbu o jejich činnosti a jemně usměrňujeme jejich chování.